

Julkishyödykkeitä ei saa karsia valtion budjetista kyselytutkimuksiin vedoten

Näin vaalien alla teetetään jos jonkinlaista gallupia ja mielipidekyselyä kansalaisilla.

Yksi yleistynyt kyselytyyppi on sellainen, jossa tiedustellaan kansalaisilta, mistä menokohteista valtion pitäisi säästää ja mistä ei.

Tällaisissa säästökohdekyselyissä ei kuitenkaan ole paljoa järkeä. Eikä niitä ainakaan pitäisi ottaa kovin vakavasti hallitusohjelmia tai valtion budjetteja laadittaessa.

Syy säästökohdekyselyiden järjettömyyteen on se, että ihmiset vastaavat usein niihin miettien, mistä asioista he itse säästäisivät *omissa* menoissaan ja mistä eivät.

Ja kuitenkin valtiontalous ei toimi samalla logiikalla kuin ihmisten yksityistalous – eikä sen missään nimessä pidäkään toimia samalla logiikalla.

Suurin ongelma kyselyissä näyttäisi olevan niin kutsuttujen julkishyödykkeiden kohdalla.

Julkishyödyke on asia tai palvelu, josta monet tai kaikki ihmiset hyötyvät yhdessä mutta josta harva yksittäinen ihminen on valmis maksamaan siitä saatavaa yhteistä hyötyä vastaavaa hintaa (tai edes tuotantokustannusta vastaavaa).

Tämä johtuu mm. siitä, että kun julkishyödyke on päätetty tuottaa, yksittäisiä ihmisiä on vaikea tai mahdoton estää hyötymästä siitä. Julkishyödyke ei myöskään kulu, kun yksittäiset ihmiset nauttivat siitä.

Näiden seikkojen takia ihmisillä on julkishyödykkeiden suhteen taipumus "vapaamatkustukseen": me oletamme, että joku muu maksaa ja tuottaa hyödykkeen, vaikka aiomme itsekin nauttia ja hyötyä siitä.

Yleisiä esimerkkejä julkishyödykkeistä ovat maanpuolustus, tiet ja katuvalot, puhdas ilma ja ympäristö, yleiset radio- ja tv-lähetykset sekä monet kulttuurituotteet, informaatiohyödykkeet ja innovaatiot.

Juuri sen takia, että harva ihminen on valmis maksamaan julkishyödykkeestä oikeaa hintaa, nämä hyödykkeet päätyvät usein listan kärkeen kysyttäessä kohteita, joista valtion pitäisi säästää. Ihmiset näyttävät nimittäin ajattelevan valtion rahoja ikään kuin ominaan, ja ilmaisevat siten kyselyssä tyypillisen haluttomuutensa maksaa julkishyödykkeistä.

Katsokaa vaikka Ylen viime viikolla teettämän kyselyn tulosta kohteista, joista valtion pitäisi ihmisten mielestä säästää: puolustusvoimat, kulttuuri, tieprojektit, ympäristönsuojelu ja tutkimus- ja innovaatiotoiminta. Näyttääkö tutulta? Niinpä: listan kärjessä olevat kohteet ovat juuri edellä mainittuja tyypillisiä julkishyödykkeitä – eikä varmaankaan sattumalta.

Jos valtiontalouden säästökohdelistoja perustetaan tällaisten kyselyiden tuloksiin, mennään pahasti ojasta allikkoon. Valtion on nimittäin tarkoitus nimenomaisesti tukea juuri julkishyödykkeiden tuotantoa yhteisistä varoista, sillä kansalaiset eivät yksittäisinä ihmisinä ole valmiit maksamaan niiden tuotannosta.

Väliaikaisetkin säästöt voivat aiheuttaa pahoja ongelmia: esimerkiksi tieprojekteista tai maanpuolustuksesta säästettäessä tiemme ja puolustuskalustomme heikkenevät nopeasti käyttökelvottomiksi, ja kulttuurin ja tutkimuksen tuesta säästettäessä maastamme katoaa herkästi kyvyt kotimaiseen kulttuurituotantoon ja innovaatiotoimintaan – lopullisesti.

Johtopäätöksenä voikin väittää, että säästökohdekyselyissä listan kärkeen päätyvät kohteet ovat usein sellaisia, joista valtion pitäisi kaikkein viimeisenä säästää! Säästäkäämme mieluummin asioista, jotka eivät ole julkishyödykkeitä – kuten erikoisemmista terveydenhoitopalveluista, konsulttimietinnöistä, urheiluviihteestä, nukkupeitoista ja yleisestä hallintobyrokratiasta.

Jaakko Aspara

Professori, Helsinki